

the perception of beauty becomes a leading value in the author's ideological orientations. All the prose by Vasyl Zaharchenko, his diaries are still on the margin of Ukrainian literary studies, that's why they should be of a great interest both to researchers of the works of the writers of the sixties and in the context of the modern literary process.

Key words: creativity of the writers of the sixties, prose by Vasyl Zakharchenko, anthropocentrism, neorealism, prose, artistic means, language of the work.

*Одержано редакцією – 26.03.2018 р.
Прийнято до публікації – 17.04.2018 р.*

УДК 821.161.2-31.09

ДЖИГУН Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
e-mail: dlm.757678@gmail.com

ІСТОРИЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ТВОРЕННЯ СПОГАДІВ (на прикладі діаспорної літератури)

У статті осмислено історичне минуле України й української нації в культурному просторі соціуму, яке, на думку мемуаристів, було конче необхідним задля виявлення національної ідентичності як і, утім, наблизення здобуття державної незалежності. З'ясовано, що спогадова література письменників української еміграції репрезентує соціально-культурний досвід нації, звертається до травматичних, а почасти драматичних, сторінок, втрати державності у ХХ столітті. Історична зумовленість творення спогадів – це спосіб зберегти історичну пам'ять, виразити можливість особистісного та національного самовираження.

Ключові слова: історичні події, нефікційна проза, ідентичність, діаспора, мемуари, епістола, щоденник, історичний часопростір, жанр.

Постановка проблеми. Мемуари розширюють знання читачів про минулі події важливої історичної та культурної ваги. Кожен автор крізь спектр спогадової літератури в мемуарах розкриває історичний світогляд, знання історії рідного краю, України, життя і побут інших країн світу (дорожні нотатки Я. Рудницького, Л. Палій, В. Вовк, Ганни Черинь та ін.) чи тієї держави, що стала другою батьківщиною для мемуариста. Художній історизм відбито в щоденниках, листах, нотатках, тревелогах, записниках, усній оповіді, оприявнюючи власний кут зору автора, його погляд на ту чи іншу історичну подію. Проте в українському літературознавстві досі немає комплексного дослідження спогадової літератури, яка виходила з-під пера письменників-емігрантів, а тому проблема залишається актуальною з огляду на пильну зацікавленість сучасними дослідниками жанрово-стильовими особливостями становлення і розвитку української нефікційної прози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студії над специфікою творення вітчизняної мемуарної прози активно розробляли й продовжують розробляти в українському літературознавстві відомі науковці О. Галич, В. Кузьменко, Г. Мазоха, Т. Черкашина, О. Рарицький, А. Ільків. Нефікційна проза зацікавила молодих дослідників, які захистили кандидатські дисертації, зокрема Т. Швець («Щоденник Докії Гуменної: типологія жанру, історико-літературний контекст»), А. Цяпа («Автобіографія як проекція творця та національно-культурні традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті)»), І. Котяш («Автобіографічний образ в епістолярії Спиридона Черкасенка»), К. Танчин («Щоденник як форма самовираження письменника»), Т. Гажа («Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття: становлення об'єктного і суб'єктного типів»). Науковому

осмисленню проблеми в українській гуманітаристиці передують праці світових учених, серед яких Ж. Женет, М. Мігель, Ф. Лежен, Д-Г Пайо, Ж. Шупо та ін.

Мета статті – з'ясувати історичну зумовленість творення спогадової літератури письменниками українського зарубіжжя, виявити концептуальні жанрово-стильові особливості відповідно до сучасних наукових методологій.

Виклад основного матеріалу. Епохальні історичні зміни відбулися в ХХ столітті, свідками яких стали письменники: дві світові війни, виникнення комуністичних і фашистських тоталітарних режимів, а відтак розкол світу на два табори і холодна війна між ними. Минуле століття щедre на доленосні наукові винаходи й відкриття в різних сферах життєдіяльності людини. Кінець ХХ століття ознаменувався інформатизацією та глобалізацією, – усі ці процеси більшою чи меншою мірою знайшли своє втілення у спогадовій літературі письменників української еміграції. До речі, У. Самчук чітко задекларував життєве кредо: «Хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю» [12].

Художниця і письменниця Є. Розгін (26.03.1895, с. Немиринці на Хмельниччині – 19.06.1980, Детройт, США; рідна сестра Костя Туркала; учениця М. Бойчука) у своїх спогадах «Турботами матері» переповідає перипетії життя на Поділлі тривожного 1919 року, саме тоді «осінь була холодна, дощова і трагічна для нашої країни. У родині мого батька о. Тимофія повно смутку й турбот. Сестру Олю з донечкою Женцею відправили вже тиждень тому до Кам'янця-Подільського до чоловіка М. Садовського, що тоді працював у штабі Отамана Петлюри». А сестра Віра саме тоді повернулася із-за кордону після майже дворічного перебування у капелі Кошиця. З нею прибув її наречений, лікар Андрій Журавель (1892–20.10.1938 р., член Центральної Ради.

Історичні події революційної та пореволюційної доби в спогадах Є. Розгін зображено без прикрас, в екзистенційному полі постійної тривоги за життя, за майбутнє, бо не знати які сюрпризи завтра принесе доля. А принесла чимало клопотів, бо «другого дня до села увірвалася більшовицька банда», «мама мусіла щодня пекти хліб, бо перехожі більшовики заходили до хати і вимагали хліба». Була подивована, коли один, цілуючи руку, прошепотів: «Я Федя, брат Вашого зятя Михайла». Він відстав від своєї української частини і пристав до більшовиків, щоб пробратись до Кам'янця-Подільського. «Мама зразу збагнула їхню помилку. Щоб вони не потрапили до рук більшовиків, вона вивела їх через церковну фіртку за церкву, показала дорогу на Кам'янець-Подільський». Авторка спогадів емігрувала з України під час війни, а до цього мешкала біля Проскурова, потім – в Дніпропетровську. Мама і сестра Віра жили біля Євгенії в с. Ружична (нині у складі м. Хмельницький). Мемуарист згадує: «Через кілька років мама довідалася, що Федя зі своїм товаришем тоді щасливо добралися до Кам'янця-Подільського, а звідти – до Польщі. А десять років пізніше я відвідала с. Немиринці, зайшла до тієї хати, де я і всі мої сестри й брати народилися, провели дитинство й молодість. Хата мала уже жахливий вигляд. У ній містилася школа. Кругом садиби не було тину, від плодкових дерев залишилися лише стовбури, не було уже ні квітників, що їх колись ми так плекали, не було навіть трави зеленої. Все винищено, немов після пожежі. Перебуваючи в селі, я відвідала також наших знайомих селян, які дуже привітно мене зустріли й тепло згадували колишні часи» [15, 8].

В останньому реченні авторка з теплотою в серці передає хвилюючі моменти зустрічі з отчим краєм, де минули її дитячі та юнацькі роки, і тоді вони були безтурботні, радісні, світлі, відтак селяни «тепло згадували колишні часи», совети ж принесли сум і тривогу в кожную оселю податками, позиками, репресіями і голодом. Прикметно, що й за океаном, на американській землі, Є. Розгін з особливим пієтетом, зворушливо згадувала широкі простори рідного Поділля й милу Україну, що несла терновий вінок у ХХ столітті. Патріотичні почуття щеміли в душі, бо, як казав У. Самчук, «вічним, незмінним і найсвятішим в житті кожної без винятку людини є Батьківщина... Хто має Батьківщину, хто її чує, любить, той має для чого жити. Жити для Батьківщини – це значить жити для себе, для своїх предків і для своїх нащадків» [12].

Публікуючи корпус листів видатних осіб, діячів науки і культури до І. Огієнка, упорядники зазначають: «Події першої половини та середини ХХ століття вивели на історичну арену багато яскравих постатей. Серед українських діячів тієї пори виділяється особистість, яка залишила значний слід в історії України як під своїм світським ім'ям так і під церковним. Ця людина увійшла в історію як професор Кам'янець-Подільського університету та як архієпископ Холмський і Підляшський Іларіон (з 16 березня 1944 р. – митрополит), згодом митрополит Української греко-православної церкви в Канаді. Постать Івана Огієнка у листах його кореспондентів» [11, 10].

Про захоплення більшовиками Кам'янця-Подільського, як столиці УНР, і перші враження від господарів нової долі йдеться у листі (2.10.1920) Л. Білецького, адресованого І. Огієнку, який тимчасово замешкав в польському Тарнові: «Трусів в університеті не було завдяки тому, що комісаром був Волянський. Він багато поміг Університетові в цьому. Лише спочатку вступу радянської влади «товарищі» заходили до Університету чим-небудь пожитись, і їх першим ділом [?] заводив до Вашого помешкання. Із тих шаф, що стояли у Вашій гостинній пропали речі всі, але хто взяв, чи «товарищі», чи [?] нам не відомо» [11, 131].

Рідний брат Є. Розгін Кость Тимофійович Туркало проходив у спритно інспірований Головним політичним управлінням справі «Спілка визволення України», про що розповів у спогадах «Тортури» [16]. Науковець С. Білокінь, посилаючись на спогади (рукопис) К. Туркала, що їх отримав від сина мемуариста Ярослава Туркала, говорить, що, «цінність паперів Туркала полягає у тому, що вони фіксують моменти, які більше в жодному джерелі не відбилися» і наводить з них цитату мемуариста, живого свідка советського судочинства: «Дуже прикрий і неприємний епізод був із «листом» Л. Чикаленка під час допиту Й. Ю. Гермайзе. Його прокурор запитав, як він розцінює Чикаленкового листа. Гермайзе відповів, що такого листа не було. Тоді запитали С.О. Єфремова, і той відповів, що лист був. Пізніше, у перерві, коли я розмовляв із своїм давнім, іще від 1912 року, приятелем Йосипом Гермайзе, повз нас проходив С. О. Єфремов. Гермайзе спинив його й запитав: «Скажіть мені, Сергію Олександровичу, чи справді був лист від Чикаленка?» – «Ні» – «То чому ж ви сказали, що був?» – «Отаке написав, і тепер немає вороття», – махнув рукою С.О. і пішов далі» [3].

Будь-які спогади спроектовані на перспективу, вони носять дидактичний характер, наступні покоління, вчитуючись в них, враховують історичні помилки попередників, а отже, вивчивши їх, намагаються не допустити подібного на своєму життєвому шляху. Аналізуючи спогади Д. Павличка, Л. Мороз вважає, що саме «через неймовірно влучні спостереження, як і «прицільні» відступи – промені у минуле, часом дуже віддалене, мемуарист подає панорамну картину історичного процесу (живучи у ньому, чи багато з нас те усвідомлює, що – історичного?), дає оцінки, хоч і суб'єктивні, та здебільшого дуже точні – і з погляду сучасного моменту, і стосовно подальшої перспективи» [14, 143].

Документом факту є приватний лист, якого В. Мацько схарактеризував так: «Епістола письменників, культурних і громадських діячів в образі автора розкриває важливі факти, події, нову інформацію про людину і довкілля. Лист як аналітичний жанр близький до кореспонденції, він також на обмеженому конкретному матеріалі торкається певної теми, у ньому ставиться якась проблема» [13, 3]. К. Туркало реагував на статті і Н. Павлушкової, й інших опонентів, які в такий спосіб виправдовували радянські спецслужби в неінспірованості справи супроти української «контрреволюційної» інтелігенції. У травневому числі за 1974 рік в журналі «Нові дні» він оприлюднив статтю «Ще кілька слів про Спілку визволення України: [Виправлення помилок Н.Павлушкової]». К. Туркало упродовж кількох чисел 1952 й 1953 рр. в часописі «Нові дні» надрукував мемуари під назвою «Сорок п'ять: Спогади з судового процесу СВУ 9.3. – 20.4. 1930 року». Реагував на наклепницькі пасквілі, нападки на свою адресу, публікуючи обґрунтовані доводи щодо несправедливого суду 1930 р., який був політично заангажований, а справа надумана, зокрема про це йдеться в статті «Спілка Визволення України: [Відповідь на статтю О. Майданського]» [17, 16-20] та в інших публікаціях.

На закиди діаспорних «есвеушників» К. Туркало звертався до тих, хто безпосередньо був наближений до цієї справи, яка в народі отримала назву «опера СБУ – музика ГПУ». Так, Левко Чикаленко в грудні 1962 р. писав: «Оце надумався написати Вам все те, що я не раз Вам оповідав про той начебто мій лист до Сергія Олександровича Єфремова, який фігурував на процесі так званої Спілки Визволення України, що відбувався впродовж декількох днів у Харкові десь на початку тридцятих років. Я умісно не буду подавати жодних дат, бо, не маючи під руками відповідних матеріалів, боюся поплутати. Ви самі вже, маючи стенографічний звіт з процесу СБУ, можете встановити, коли і яка для Вас важлива подія мала своє місце.

В останніх роках вже тут в США мені траплялося чути, що сестра племінника С.О.Єфремова – Павлушкова, яка була вийшла заміж незабаром після процесу СБУ за одного слідчого, що цей процес підготовляв, за п. Лобуцького, десь писала, що лист Чикаленка до Єфремова таки був. Ця особа, яка довгий час перебувала, як і я, і в Галичині, і в Німеччині (я виїхав тільки 1950 року до Америки), коли б в якійсь мірі цікавилась була мною, як автором листа, одержаного Сергієм Олександровичем, то могла б зі мною чи зустрітися, чи зписатися. Адреса моя відома була в Німеччині, бо ж я був видавцем таборової газети в Ав[г]сбурзі. Ніхто до мене в цій справі не звертався. Тільки через багатьох людей я чув, що десь на еміграції є добра моя знайома Онисія Федорівна Дурдуківська з своєю племінницею, сестрою Павлушкова. Ті спільні нам з нею знайомі переказували мені жалі, висловлювані Онисією Федорівною в близькі по процесі часи на те осудовисько, що її племінниця вийшла заміж за слідчого, що допитував її і її брата. Роля Павлушкова була дуже важлива при організації совітами цього процесу. Певні родинні почуття до нього з боку Дурдуківського і призвели до того, що, рятуючи його і інших молодиків – учнів Першої Української гімназії ім. Т. Г. Шевченка – і Дурдуківський, і Єфремов, пішли на те, щоб признавати себе винними в організації мітичної «Спілки Укр[аїнської] Молоді» та «Союзу Визволення України», як то започаткував А. Ніковський по умові з НКВД за дозвіл вернутися на Україну. Передбачлива влада дістала від нього, як то видно з Справоздання з суду над «СБУ-СУМ-у» і документи Міністерства закордонних справ УНР, що то їх він вивіз з Тарнова, певне, ще по намові п. Харченка» [3].

Мемуари є тією платформою, де сходяться на горизонті дві протилежні позиції у з'ясуванні істини. Епістолярій, як бачимо, не просто аналітичний жанр, а носій спогадової літератури, тієї інформації, яку не знайти в жодному підручнику. К. Туркало чітко зафіксував у своїх мемуарах образ А. Ніковського: «Промова А. Ніковського на судовому допиті виглядала як прокурорська промова над визвольною боротьбою УНР 1917-20 років. Про СБУ, тобто про його чи її роботу він нічого не казав, – тільки, що привіз Чикаленкового листа до Єфремова і мав завдання від закордонного СБУ організувати СБУ тут. А решта промови – ганьбив і паскудив усіх і вся – з визвольної боротьби. Л. М. Старицька-Черняхівська не могла спокійно сидіти під час його промови. Вона весь час сіпала мене за рукав і пошепки казала: «Хто його тягне за язик?», «Для чого це?», «Що він каже?», «Чи він здурів?» тощо» [18, 3].

Автор спогадів увиразнює ідентичність особистості, соціопсихологічні детермінанти, що проявляються під час комунікаційних процесів в особливих умовах. Наполеглива праця українського спогадовця – донести правду наступним поколінням. Вона була і є вмотивованою відповідно до вимог часу, є тією історичною місією, що підтверджує його патріотичне ставлення до розбудови української культури і, не меншою мірою, його особисте зацікавлення щодо творення мистецької концепції самооприявлення людини й нації в історичному часопросторі. Як зазначає К. Келхоун: «Інтерес до ідентичності також обумовлений тими її проявами в межах модерніті, які виявили її проблематичність. Йдеться не просто про те, що нас більше, ніж наших пращурів, цікавить, хто ми такі. Скоріше нам набагато складніше встановити, хто ми такі, прийнятним чином підтримувати власну ідентичність в процесі нашого життя та

добиватися її визнання іншими» [19, 194]. Саме визнання правди про смутні часи в СРСР, визнання істини, патріотичного чину намагався донести К. Туркало у своїх спогадах, публікаціях в періодичній пресі діаспори. І правда таки була на його боці. Вона наступила посмертно. Правда восторжествувала тоді, коли Прокуратура УРСР внесла протест й ухвалою Пленуму Верховного Суду УРСР від 11 серпня 1989 року справу СБУ було припинено через відсутність складу злочину в діях засуджених осіб.

Науковий підхід щодо наявності бінарного аспекту ідентичності, спроектованого на соціум, оточення й на унікальну психічну здатність організму людини віднаходимо в когнітивній психології, особливо в тому параграфі соціальної ідентичності, де автори Х. Теджфел і Дж. Тернер пояснюють її теоретичну та соціальну проблематику. Слушного є думка М. Бахтіна про те, що особистість «живе своїм біографічним життям», моментом соціального буття – автора-творця чи учасника естетичної діяльності» [2, 403].

Будь-який твір, художній чи документальний, є духовним продуктом минулого часу і належить історії. В історію української літератури вписав нову сторінку Олекса Ізарський (1919–2007; Мальченко), який започаткував свою творчість, як не дивно, не з поезії, а саме з мемуарного жанру – щоденника [7, 26]. Перебуваючи в еміграції, він писав спогади про зустрічі з українськими та німецькими літераторами. Був прозаїком, перекладачем, публіцистом, літературним критиком, його матеріали охоче друкували діаспорні часописи: «Українська трибуна», «Час», «Українська літературна газета», журнал «Сучасність», – і постійно вів щоденник, який не загубився на емігрантських шляхах і роздоріжжях, надрукований в Полтаві ще за життя письменника під назвою «Висмики» з щоденників. 1940–1980 рр.» [8]. Г. Костюк у творчості О. Ізарського спостеріг вагомий історичний місію автора – розповісти про своє покоління, гартоване голодом, переслідуванням за переконання, покоління, яке «прийшло, формувалось і утверджувалось в темну добу сталінізму, що пережило другу світову війну і після неї, змужнівши інтелектуально, з чималим суспільним досвідом, вступило в життя» [10, 25].

Прикметно, що його творчу спадщину повернуто в Україну, зокрема твори письменника зберігаються у фондах відділу рукописів та текстології Інституту літератури НАН України, листи Ю. Шевельова до О. Ізарського з певною частиною документів передано до Державного архіву Полтавської області, відома художниця Катерина Кричевська-Росандіч надіслала до обласного краєзнавчого музею одинадцять листів О. Ізарського. Біограф свого земляка, уродженця Полтави, Г. Галян вказує на зацікавленість письменника мемуарною літературою, адже він не лише сам вів щоденник, жваве листування, а й заохочував інших залишити свій слід в історії, духовному просторі України: «Про необхідність писати про себе і свою мистецьку родину Катерину Кричевську-Росандіч переконував О. Ізарський у своїх листах, однак її книга спогадів, а пізніше каталоги й альбоми світлин таки з'явилися, але вже без нашого земляка. Традиційне листування XX – початку XXI ст. відходить, а з ним і епістолярний жанр – цінне джерело для вивчення людських стосунків, уподобань та філософії життя» [6, 192]. Останнє речення авторки потребує уточнення, бо і нині лист не втратив своєї суспільно-культурної ваги. Світ на XX столітті не закінчився, люди спілкуються й надалі в різних формах, одні вдаються до традиційного, паперового листування, другі використовують електронні засоби зв'язку, що заповнили Україну на початку XXI століття.

Письменники здавна належали до тієї ланки інтелігенції, яка несла в народ прогресивні ідеї, кращі зразки духовних надбань. Однак навіть після війни, після масових репресій, чорних днів сталінської реакції за патріотичну ідею літератори в СРСР платили високу ціну, були під постійним "прицілом" Комітету державної безпеки. Незважаючи на посилений тиск, українські літератори не зрікались своїх ідей, національного ества, християнських цінностей. Суворі компартійна цензура і репресії змушували письменників шукати інші шляхи для розкриття реалізації своїх творчих здібностей. Вони обирали шлях невідомого, шлях на чужину, тобто емігрували. Одним із багатьох таких емігрантів був Олекса Варавва (Кобець), який виховав сина Олександра в патріотичному дусі і який

також став українським письменником, залишив спогади про батька. Еміграція не зробила з них безбатченків, вони не піддалися асиміляції, все життя працювали на українську культуру, творили історію України і за кордоном. Змушені емігрувати під час війни, бо над родиною Кобців постійно висів страх режиму, а особливо після того, як письменника Григорія Варавву (Кобця) 1937 р. енкаведисти заарештували і в грудні 1937 р. розстріляли в Черкасах. О. Воронин 16-літнім юнаком виїхав з батьками до Чехії, згодом жили в Австрії, Німеччині, а з 1950 р. осіли в Сполучених Штатах Америки. Він з пієтетом згадує батька, який передав йому любов до рідного краю [4, 58].

Творення спогадової літератури зумовлено передовсім історичними подіями, обставинами, що випали на долю українських емігрантів. Кожен з них зберіг у своїй пам'яті фрагменти життя, факти, намагався втілити їх в художньо-документальній формі, й у такий спосіб донести до читача власний погляд, оцінку побаченого і пережитого. О. Воронин (Кобець) залишив для нащадків цінні спогади про батька, опубліковані Д. Чередниченком в редакційній ним газеті «Жива вода». У споминах – незабутні обриси батькового тепла і ласки, ліричний відгомін дитинства і легкий смуток прощання з Україною: «Пригадую, яка радість була піти з ним весною до харківського лісопарку, де з-під землі, ще мокрої від щойно розталого снігу, розквітали проліски, як він брав мене з собою на річку чи озеро ловити рибу, що було для нього одним з найбільших задоволень в житті... Любов до рідної землі була невід'ємною частиною батькового життя. Його «Сходить сонце» – це суцільна пісня прославлення України, її людей, історії, природи. З сумом він дивився на узбережжя портового міста Бременгафену, коли в червні 1950 року американський транспортний корабель відпливав з нами до Америки. За портовими спорудами ген далеко за обрієм він бачив в уяві дорогу Україну, яка дедалі більше відходила в даль» [5, 4].

Ліризація оповіді характеризує стиль викладу авторської думки. Іншими словами, мовний орнамент у ліричній нарації виконує важливу функцію для всього простору мемуарного твору, позаяк увиразнює лейтмотиви, свідоме сприйняття світу оповідачем, розкриває багатозначні підтексти, виражає суттєвисті функції слова, автобіографізм, просторово-часові параметри, розпрозорює точку зору наратора. Ліризація нефікційної прози уможлиблює вийти на рівень онтологічного осмислення автором філософської лінії, розширити масштабність зображуваного. Означена мемуарна проза вигранює асоціативністю думок, глибшим розкриттям образу реального персонажа («він бачив в уяві дорогу Україну»), багатством метафор та інших художніх засобів зображення. Проілюстрований текст, ліризація оповіді О. Воронина посилює у споминах його патріотичну позицію, ставлення до минулого і тогочасного життя, невимуснено зосереджує увагу реципієнта на переживаннях, відчуттях автора. Б. Антоненко-Давидович метафорично висловився про силу художнього слова: «Мова – не тільки засіб спілкування людей між собою, не голісінька форма, що обволікає думку, а й частка цієї думки, відображення складних процесів життя людини» [1, 227].

У світлі аналізу означеної проблеми приходимо до певних висновків:

1. Історична зумовленість творення спогадів увиразнюється в загальнонаціональному контексті розкрити правду суб'єктивній оцінці наратора, що виражена сумою ідей, оцінок історичних подій і фактів, автономною мислетворчою потужністю майстра слова.

2. Увага мемуаристів концентрується не лише на історичних зламах, віхах, переломних процесах України XX століття, що відбилися в біографії оповідачів, а й на духовній стоїчності, збереженні традицій, рідного слова в поліетнічному середовищі як основоположній передумові визнання світом саме української історичності, культури, її безперервного існування в духовному часопросторі, й у такий спосіб оприявнивши історичне значення української нації у вселюдському і глобалізаційному духовному контексті.

3. У мемуарному творі увиразнено індивідуальний шлях письменника, його патріотичну позицію в процесі самореалізації, самоідентифікації. Автор є носієм

прогресивних, демократичних ідей, ідеалів духовного збереження й відродження нації на ґрунті саме культурної ідентичності в чужомовній державі.

4. Оскільки в самій природі мемуаристики «закладено синтез двох начал – художнього і документального» (М. Коцюбинська), то відповідно, художньо-документальна рефлексія в історико-культурному континуумі поєднана з ґносеологічними концепціями та онтологічною базою глибинного, енциклопедичного знання історичного часопростору України, що екстраполює оприявлені у спогадах факти й суспільні явища на майбутні процеси. Іншими словами, інформація прози nonfiction еміграційних письменників «працювала» і прогнозувала реальну природу й перспективу наближення самостійності нашої держави.

Список використаної літератури

1. Антоненко-Давидович Б. В літературі й коло літератури. Київ: Молодь, 1964. 240 с.
2. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва: Художественная литература, 1975. 504 с.
3. Білокінь Сергій. Справа «Спілки визволення України» й перспективи її дальшого вивчення. URL: http://history.org.ua/JournALL/graf/graf_2012_22/22.pdf.
4. Варавва О. Він передав мені любов до рідного краю... Коли задзвонить великий дзвін. Оповідання, спогади. Черкаси: Сіяч, 1993. С. 56–63.
5. Варавва О. Олекса Петрович Варавва-Кобець – людина. Жива вода. 1993, липень. С.4.
6. Галян Г. Із листів Олекси Ізарського до Катерини Кричевської-Росандіч. Рідний край. 2014. № 2 (31). С. 189-192.
7. Галян Г. Помер Олекса Ізарський (1919–2007) (Олексій Мальченко). Свобода. 2007, 16 червня. С. 26.
8. Ізарський О. "Висмики" з щоденників. 1940–1980 рр. Полтава: Динамік, 2006. 392 с.
9. Ковалів Ю. Поетична історіософія Олега Ольжича. Слово і час. 2007. №10. С. 29-35.
10. Костиук Г. З літопису літературного життя в діаспорі. Мюнхен, 1971. 48 с.
11. Листи громадських діячів, представників української науки, культури і церкви до Івана Огієнка (митрополита Іларіона) 1910 – 1969. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. 744 с.
12. Літописець XX століття. URL : <http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/Ulas-Samchuk.pdf> (дата звернення : 03.02.2018).
13. Мацько В. Вияв авторської свідомості у приватному листуванні. Медіанпростір : збірник наукових статей із соціальних комунікацій. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 6. С.3-14.
14. Мороз Л. Молитва за Україну. Слово і час. 2018. №1. С. 143-145.
15. Розгін Є. Турботами матері. Наше життя. 1954. Ч. 5. С. 5-8.
16. Туркало К. Тортури. Київ; Нью-Йорк: Наша батьківщина, 1963. 202 с.
17. Туркало К. Спілка Визволення України. Український православний вісник. 1973. Червень. С. 16-20.
18. Туркало К. Спілка Визволення України. Українські вісті. 1976. 6-7 серпня. С. 3
19. Calhoun C. Critical Social Theory: Culture, History, and Challenge of Difference. Oxford; Cambridge, 1995. 356 p.

References

1. Antonenko-Davydovych, B. (1964). *In the Literature and next to the Literature*. Kyiv: Youth (in Ukr.)
2. Bakhtin, M. (1975). *Problems of Literature and Esthetics. Researches of different years*. Moscow: Fiction (in Russ.)
3. Bilokin', S. *The case of the Union of Liberation of Ukraine and the prospects for its further studies*. URL: http://history.org.ua/JournALL/graf/graf_2012_22/22.pdf (in Ukr.)
4. Varavva, O. (1993). *He gave me love to my Native Land ... When a big bell rings. Stories, memories*. Cherkasy: Sower (in Ukr.)
5. Varavva, O. (1993). Oleksa Petrovych Varavva-Kobets' as a person. *Zhyva voda*, July, 4 (in Ukr.)
6. Galian, G. (2014). From the letters by Oleksa Izarsky to Kateryna Krychevska-Rosandich. *Ridnyi kraj*, 2 (31), 189-192 (in Ukr.)
7. Galian, G. (2007). Oleksa Izarsky (1919-2007) died. *Svoboda*, 16th of June, 26 (in Ukr.)
8. Izarsky, O. (2006). *Fragments from diaries. 1940-1980s*. Poltava: Dynamic (in Ukr.)
9. Kovaliv, Yu. (2007). Poetical historiosophy of Oleg Ol'zhych. *Slovo i Chas*, 10, 29-35 (in Ukr.)
10. Kostiuk, G. (1971). *From the chronicle of the literary life in the diaspora*. Munich (in Ukr.)
11. *Letters of the public figures, representatives of the Ukrainian science, culture and church to Ivan Ogienko (Metropolitan Ilarion) from 1910 to 1969*. (2011). Kyiv: Publishing House named after Olena Teliga (in Ukr.)
12. *Chronicler of the twentieth century*. URL: <http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/Ulas-Samchuk.pdf> (in Ukr.)

13. Mats'ko, V. (2014). Revealing of author's consciousness in private correspondence. *Media space: collection of scientific articles on social communications. Part 6*, 3-14. Ternopil': TNPU named after V. Gnatiuk (in Ukr.)
14. Moroz, L. (2018). Prayer for Ukraine. *Slovo i Chas*, 1, 143-145 (in Ukr.)
15. Rozgin, Ye. (1954). With Mother's worries. *Nashe zhyttia*, 5, 5-8 (in Ukr.)
16. Turkalo, K. (1963). *Torture*. Kiev; New York: Our Homeland (in Ukr.)
17. Turkalo, K. (1973). The Union of Liberation of Ukraine. *Ukrainskyi pravoslavnyi visnyk*, June, 16-20 (in Ukr.)
18. Turkalo, K. (1976). The Union of Liberation of Ukraine. *The Ukrainian news*, 6-7th of August, 3 (in Ukr.)
19. Calhoun, C. (1995). *Critical Social Theory: Culture, History, and Challenge of Difference*. Oxford; Cambridge (in Eng.)

DZHYHUN Liudmyla Mykolaivna,

Assistant professor of the department of practical
psychology and pedagogy of Khmelnytskyi National University
e-mail: dlm.757678@gmail.com

HISTORICAL CONDITIONALITY OF CREATING MEMOIRS
(by the example of diaspora literature)

Abstract. Introduction. *The epoch-making disturbing events took place in the XXth century, the world was marked by informatization and globalization – all these processes, to a greater or lesser extent, have been embodied in the memoir literature of the writers of Ukrainian emigration.*

Purpose. *To find out the historical preconditions for the creation of memoir literature by the Ukrainian writers of foreign countries, to reveal conceptual genre-style peculiarities in accordance with modern scientific methodologies.*

Results. *The historical conditionality of the creation of memoirs is manifested in the general national context to disclose the truth to the subjective judgment of the narrator, which is expressed in the sum of ideas, estimates of historical events and facts, autonomous thought-making power of the master of the word. The attention of memoirists is concentrated not only on the historical changes, milestones, turning-point processes of Ukraine of the XXth century, reflected in the biographies of the narrators, but also on spiritual stoicism, preservation of traditions, native word in the semi-ethnic environment as the basic precondition for recognition of the world of Ukrainian history itself, its culture, its continuous existence in the spiritual period of time, and thus expressing the historical significance of the Ukrainian nation in the universal and globalized spiritual context. In the memoir work, the individual way of the writer, the patriotic position in the process of self-realization, self-identification is evident.*

Originality. *In the course of the research it is discovered that the writer is the bearer of progressive, democratic ideas, ideals of spiritual preservation and revival of the nation on the basis of the very cultural identity in the foreign-speaking state.*

Conclusions. *Since in the nature of the memoirs «contains the synthesis of the two principles – the artistic and documentary» (M. Kotsiubynska), respectively, the artistic-documentary reflection in the historical-cultural continuum is combined with epistemological concepts and ontological basis of the profound, encyclopedic knowledge of the historical time space of Ukraine that extrapolates shown in memoirs facts and social phenomena for future processes. The memoir literature of the writers of the Ukrainian diaspora worked for the reader, forming the national consciousness in order to bring the independence of Ukrainian statehood closer.*

Key words: *historic events, non-fiction prose, identity, diaspora, memoirs, epistle, diary, historical time-space, genre, author.*

*Одержано редакцією – 21.02.2018 р.
Прийнято до публікації – 17.04.2018 р.*